

ABDULLAH ÜSKÜDÂRÎ

(ö. 1113/1701-1702 [?])

Vâkı'ât-ı Rûz-merre adlı eseriyile tanınan Osmanlı tarih yazarı.

Muhtemelen 1640'lı yıllarda İstanbul'da doğdu. Babasının adı İbrâhim'dir; Üsküdarî veya Mevkûfâtî diye bilinir. 27 Ramazan 1061'de (13 Eylül 1651) Harem ağalarından Bilâl Ağa'nın himayesiyle Enderun'a küçük odaya kabul edildi. Burada yaklaşık beş yıl eğitim gördükten sonra 16 Şâban 1066'da (9 Haziran 1656) günlük 20 akçe ulûfe ile kapıkulu sipahisi olarak çırağ edildi ve Köprülü Mehmed Paşa ile birlikte 1067'de (1657) Çanakkale Boğazı'nın Venedik kuşatmasından kurtarıldığı Bozcaada seferine, 1068'de (1658) Erdel seferine katıldı, Yanova'nın fethinde bulundu. Hem bürokrasi işlerine yatkınlığı sayesinde, hem de Mevkûfat Kalemî'nde çalışan kayınpederi Rus asıllı Ali Efendi'nin himayesiyle 1070'te (1660) bu kaleme şâkird sıfatıyla girdi. Uyvar, Kandiye, Çehrin seferleri ve II. Viyana Kuşatması ile Viyana bozgunu yıllarındaki seferlerde Mevkûfat Kalemî mensubu olarak hizmet etti. Kandiye'nin fethinden bir müddet sonra Mevkûfat Kalemî kesedarlığına getirildi ve on beş seneden fazla bu görevde kaldı. 1085-1088 (1674-1677) yıllarında sergi nâzırlığı yaptı. 1103'te (1692) Mevkûfat

Kalemî üçüncü halifelğine yükseldi ve 1103-1104'te (1692-1693) aynı kalemde başhalife vekilliği yaptı. 1097'de (1686) Budin seferindeyken müşâherehorân sınıfına dahil edilerek maaşını günlük 34 akçe olmak üzere Küçük Ruznâmçe Kalemî'nden almaya başladı. Söz konusu mevâcib kayıtları takip edildiğinde, muhtemelen 1113 yılının ikinci yarısında veya bir sonraki yıl (1701-1702) vefat ettiği söylenebilir (bk. Üsküdarî Abdullah Efendi, I, 21-22).

Abdullah Üsküdarî özellikle *Vâkı'ât-ı Rûzmerre* adlı tarihiyle tanınır. 1099-1106 (1688-1695) yılları arasındaki olayları anlatmak üzere altı cilt halinde tasarlanan eserin ancak dört cildi tamamlanabilmiştir. *Vâkı'ât*, Osmanlı tarih yazıcılığında örneğine pek rastlanmayan yeni bir tür olup kapsadığı yıllara (1099-1104 / 1688-1693) dair hadiseleri adeta günbegün ve en ince teferruatına kadar nakleder. 300-350 varaklık her ciltte yaklaşık bir yıllık olayların anlatıldığı eserin I. cildi 15 Zilkade 1099 – 29 Zilhicce 1101 (11 Eylül 1688 – 3 Ekim 1690) tarihleri arasındaki hadiseleri (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1223), II. cildi 1 Muharrem 1102 – 29 Zilhicce 1102 (5 Ekim 1690 – 23 Eylül 1691) arasındaki vak'aları (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1224), III. cildi 1 Muharrem 1103 – 29 Zilhicce 1103 (24 Eylül 1691 – 11 Eylül 1692) arasındaki olayları (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1225), IV. cildi de 1 Muharrem 1104 – 29 Zilhicce 1104 (12 Eylül 1692 – 31 Ağustos 1693) hadiselerini (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2437) ihtiva eder.

Müellif, Osmanlı merkez bürokrasisinde çalıştığından İstanbul ve Edirne'de cereyan eden hadiseler, II. Viyana bozgunundan sonra Avusturya ve Venedik'le yapılan savaşlar ve savaş hazırlıkları hakkında geniş bilgi vermektedir. Eserin I. cildinde 1100 (1689) yılında, II. Süleyman'ın bir noktaya kadar katıldığı Avusturya seferini neredeyse menzil menzil anlatmıştır. Ayrıca mevkûfatçı olmasının da rolüyle eserinde sefer organizasyonu hakkında ayrıntılı bilgiler aktarır; ordunun at, koyun, katır, deve, odun, erzak ve araba gibi ihtiyaçlarının nasıl sağlandığından geniş biçimde söz eder. Yine seferde hizmet edecek lağımçı, neccâr, suyolcu gibi grupların ve askerlerin nasıl ve nerelerden temin edildiğini ve kaç nefer toplandığını da yazar. Bu hususlarla ilgili Mevkûfat Kalemî'nden sağladığı belgeleri eserinde orijinal yazım biçimiyle (siyâkat) kaydeder. *Vâkı'ât*'ta Osmanlı merkez bürokrasisinde ve taşra

teşkilâtındaki tayin ve aziller, vefatlar, idam edilen devlet adamları, mevâcib ihracı gibi konulara da sık sık yer verilmiştir. Yine müellif bürokrasi deneyimiyle kalemlerde olup bitenleri de anlatmış, merkez bürokrasisinin işleyişi, özellikle maliye kalemleriyle ilgili konular üzerinde durmuştur. Maliye bürokrasisinde ciddi reformların gerçekleştirildiği bir döneme ait olması, eserde yer verilen bu tür ayrıntıların önemini bir kat daha artırmaktadır. Eserin IV. cildinde Üsküdarî'nin birlikte çalıştığı defterdar ve mevkûfat eminleri hakkında bilgilere rastlanır; eğitim gördüğü Enderun teşkilâtından da yer geldikçe söz eder.

Abdullah Üsküdarî, ağırlıklı olarak kendi gördüklerini ve duyduklarını kaleme almıştır. Kaynakları arasında devlet görevlileri, cephede olan tanıdıklarından gelen mektuplar önemli yer tutar. Eserde zaman zaman daha önceki tarihlerde yer alan hadiselerden de bahsedilir. Bunları naklederken zikrettiği kaynakları içinde *Tercüme-i Takvîm-i Büldân* ve özellikle Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l-ahbâr*'ı dikkat çeker. Üsküdarî, en önemli Osmanlı tarih yazarlarından olmakla birlikte eseri henüz kısa bir süre önce yayımlandığı (aş.bk.) için fazla öne çıkmamıştır. Eserin önemine ilk dikkat çekenlerden biri Nihal Atsız olmuştur. Rhoads Murphey ise eseri tarayarak müellifin hayatıyla ilgili bilgileri ortaya çıkarmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Üsküdarî Abdullah Efendi, *Vâkı'ât-ı Rûz-merre* (I-IV, haz. Recep Ahışhalı, Muzaffer Doğan, Erhan Afyoncu, Mahmut Ak), Ankara 2017, I, hazırlayanların girişi, I, 17-37; Levend, *Gazaatnâmeler*, s. 130-131; Nihal Atsız, "İstanbul Kütüphanelerinde Tanınmamış Osmanlı Tarihleri", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, VI/1-2, Ankara 1957, s. 69-70; R. Murphey, "Biographical Notes on 'Mevkûfatî' a Lesser Known Ottoman Historian of the Late Seventeenth Century", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, s. 193-204.

ERHAN AFYONCU

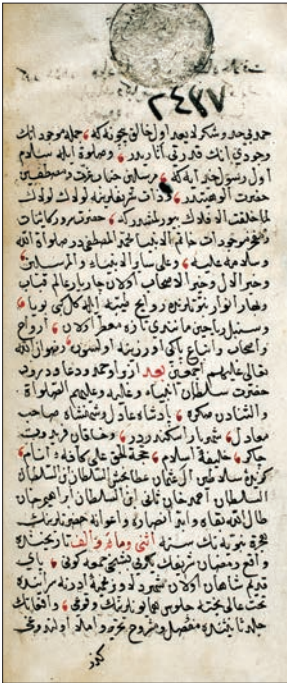
ABDULLAH YÜSUF ALİ

(عبد الله يوسف علي)

(1872-1953)

Hindistanlı yazar ve fikir adamı.

14 Nisan 1872'de Batı Hindistan'ın Guçerât eyaletindeki Süret şehrinde Bohrâlar (Dâvûdî Bohrâlar) cemaatine mensup bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Kur'an okumayı öğrendikten sonra ilk Arapça tah-

Abdullah Üsküdarî'nin *Vâkı'ât-ı Rûz-merre* adlı eserinin IV. cildinin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2437)